

Bibliotekarz

P₅ 10

1976
ROK XLIII
WARSZAWA

**CZASOPISMO WYDAWANE PRZEZ STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
ORAZ BIBLIOTEKĘ PUBLICZNĄ M. ST. WARSZAWY**

TREŚĆ	Str.
Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego	249
Wstęp	250
I. Założenia ogólne	251
II. Działalność informacyjna bibliotek	256
III. Zbiory biblioteczne	261
IV. Kadry, kształcenie, badania naukowe	265
V. Budynki i wyposażenie	268
VI. Organizacja zarządzania	271
VII. Biblioteka Narodowa	275

СОДЕРЖАНИЕ

Программа развития польского библиотечного дела	249
---	-----

CONTENTS

The programme of development of polish libraries service	249
--	-----

REDAGUJE KOMITET: *T. Bruszewski, M. Drzewiecki, St. Jeżyński, H. Kamińska,
J. Kołodziejska (red.), J. Maj (sekr. red.), D. Ostaszewska, K. Podhorski, A. Sitarska*

BIBLIOTEKARZ

CZASOPISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA

Nr 10

WARSZAWA

ROK XLIII

Program
rozwoju
bibliotekarstwa
polskiego

WSTĘP

Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r. jest bezpośrednią kontynuacją *Raportu o stanie bibliotek polskich*, opracowanego w 1973 r. Kierownictwo Ministerstwa Kultury i Sztuki przyjęło tekst *Raportu* w marcu 1974 r. i zleciło Bibliotece Narodowej opracowanie *Programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r.*

Zgodnie z tym zaleceniem Biblioteka Narodowa, korzystając ze współpracy ekspertów, przygotowała projekt wstępny *Programu*. Podstawą opracowania były obserwacje głównych kierunków rozwojowych współczesnego bibliotekarstwa w świecie oraz wyniki badań prowadzonych w Polsce i za granicą, zwłaszcza w krajach socjalistycznych. Uwzględniono materiały dotyczące perspektywicznego rozwoju gospodarczego Polski, zawarte w dokumentach VII Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, programu rozwoju nauki (m.in. sprawozdanie II Kongresu Nauki Polskiej), programu rozwoju oświaty (*Raport o stanie oświaty w PRL*), programu rozwoju kultury (*Prognoza rozwoju kultury polskiej do 1990 r.*). Wykorzystano materiały dotyczące programu rozwoju informacji naukowej w Polsce i w krajach RWPG oraz prace prowadzone w tej dziedzinie pod auspicjami UNESCO.

Tezy *Programu* dotyczą ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Na ich podstawie resorty sprawujące bezpośredni nadzór nad bibliotekami poszczególnych typów (naukowe, publiczne, szkolne, wojskowe itd.) opracują własne szczegółowe programy lub uwzględnią je w kolejnych planach pięcioletnich i rocznych. Z *Programu* wynikają również zadania dla resortów gospodarczych, których produkcja lub usługi (budownictwo, produkcja wydawnicza, produkcja mebli i urządzeń itd.) mają istotne znaczenie dla rozwoju bibliotek. Wiele tez *Programu* może być realizowanych natychmiast i bezpośrednio przez wszystkie biblioteki.

W grudniu 1975 r. projekt *Programu* uzyskał pozytywną opinię Państwowej Rady Bibliotecznej. W marcu 1976 r. został rozpatrzony i zaakceptowany przez Kolegium Ministerstwa Kultury i Sztuki. Pełny tekst *Programu* obejmuje około 110 stron. Minister Kultury i Sztuki zlecił Bibliotece Narodowej opracować na jego podstawie syntetyczne omówienie w celu przedłożenia go Radzie Ministrów. Niniejszy tekst stanowi to omówienie.

I. ZAŁOŻENIA OGÓLNE

1. Biblioteki zawsze spełniały doniosłą rolę w rozwijaniu nauki, oświaty i kultury. Głębokie przeobrażenia, jakie dokonują się dziś w ich otoczeniu, sprawiają, że zgodnie z kierunkiem tych procesów rola bibliotek zostaje wielokrotnie pomnożona. Nauka i technika, którym biblioteki służą i stanowią dla nich jeden z podstawowych warsztatów, stały się ważną siłą wytwórczą rozstrzygającą o szansach rozwoju narodów. Systemy oświaty, w jakich biblioteki spełniają niezastąpione funkcje kształcące i wychowawcze, realizują dziś ogromnie ambitne programy kształcenia kadr, mających zagwarantować dynamiczny rozwój gospodarki narodowej. Procesy upowszechniania kultury rozszerzają się i pogłębiają. Znajduje to wyraz, między innymi, w znacznym wzroście czytelnictwa powszechnego, któremu przede wszystkim służy sieć bibliotek publicznych.

Tym dynamicznym przeobrażeniom w otoczeniu towarzyszą zmiany zachodzące w samych bibliotekach, które rozszerzają swe funkcje oraz modernizują metody pracy i w coraz większym stopniu stosują mechanizację i automatyzację dla przyspieszenia obiegu informacji i udostępniania dokumentów. W całym świecie następuje modernizacja bibliotek.

2. To sprzężenie rozwoju nauki, oświaty i kultury z ogólnym rozwojem społeczno-gospodarczym występuje ze szczególną siłą w społeczeństwach socjalistycznych. Dlatego też sprawy bibliotekarstwa osiągają coraz wyższą rangę w krajach socjalistycznych. Świadczy o tym np. uchwała Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego z 1974 r. o podniesieniu roli bibliotek w komunistycznym wychowaniu ludzi pracy i w rozwijaniu postępu naukowo-technicznego. Podobne programy są realizowane w Czechosłowacji, Niemieckiej Republice Demokratycznej i w innych krajach socjalistycznych.

We współczesnym społeczeństwie socjalistycznym książka i biblioteka stanowią bowiem niezbędny czynnik warunkujący i dynamizujący społeczno-gospodarczy i kulturalny rozwój kraju. Związane z rozwojem społeczno-gospodarczym gwałtownie rosnące potrzeby w zakresie informacji, kształcenia i doskonalenia zawodowego, wyzwalania twórczej inicjatywy i pomysłowości we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego, nauki

i techniki — wymagają coraz sprawniejszego obiegu książek i czasopism oraz innych materiałów bibliotecznych, a także selektywnej, szybkiej i pełnej informacji.

Nie mniej ważna jest rola książki i biblioteki w sferze życia kulturalnego, w dziedzinie oświaty powszechnej i wychowania, w kształtowaniu właściwych postaw społecznych i ideowo-politycznych. W społeczeństwie socjalistycznym, przyjmującym za ideową podstawę marksistowską koncepcję świata, aktywne uczestnictwo w kulturze jest jednym z głównych celów społecznych jako źródło satysfakcji życiowej jednostki, skuteczny środek zapobiegania procesom alienacyjnym i przeciwwaga dla prymitywnych postaw konsumpcyjnych.

Perspektywy nowoczesnej kultury socjalistycznej kształtują się — jak sformułowano w *Raporcie o stanie oświaty w PRL* — »na drodze wielkiej odpowiedzialności za sterowanie losami i rozwojem nowoczesnej cywilizacji i na drodze poszukiwania nowoczesnej postaci wartości życia oraz poczucia godności i pełni istnienia. Wielka rywalizacja dwóch systemów społeczno-gospodarczych świata rozstrzygać się będzie w coraz większej mierze właśnie na tych terenach, a więc poza modelami społeczeństwa produkcyjnego i społeczeństwa konsumpcyjnego. Przesunie się ona na płaszczyznę stylu i wartości ludzkiego życia«.

3. Wyniki badań czytelniczych i innych badań nad kulturą w Polsce i na świecie dowodzą, że — niezależnie od rozwoju radia, telewizji, filmu i innych form przekazu — książka i czytelnictwo zachowują i umacniają swoją szczególną rolę wśród wszystkich form uczestnictwa współczesnego człowieka w kulturze. Czytelnicy książek okazują się bardziej aktywni społecznie i kulturalnie, ich wyobraźnia, wrażliwość są większe niż nieczytających, zaś język, jakim się posługują — bogatszy. Stwierdzenia te umacniają w przekonaniu o potrzebie szczególnego popierania czytelnictwa w społeczności socjalistycznej jako tego typu uczestnictwa w kulturze, które niesie i stwarza wartości najbliższe ideałom socjalizmu. Postulat ten nie oznacza deprecjacji innych form przekazu wartości kulturowych, lecz jedynie określa szczególne miejsce książki w dialektycznie rozumianym zespole form i wartości kultury narodowej.

4. Jak wynika z powyższych rozważań, podstawowym założeniem niniejszego *Programu* jest ustalenie kierunków, form i metod działania zmierzających do tego, by bibliotekarstwo polskie mogło optymalnie przyczynić się do dynamizowania postępu całego kraju, jego gospodarki, nauki, oświaty i kultury oraz pomagało ludziom w poszukiwaniu istotnych wartości życia i w kształtowaniu osobowości.

Bibliotekarstwo polskie przeto, wykorzystując swój dorobek i bogate tradycje, musi realizować nowoczesny model bibliotekarstwa dostosowany do zadań wynikających z kształtowania rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego.

5. Biblioteki wszystkich typów powinny przede wszystkim realizować jednolitą politykę biblioteczną Państwa, ściśle powiązaną z polityką naukową, oświatową, kulturalną i gospodarczą.

Polityka biblieczna Państwa wyznacza cele strategiczne rozwoju bibliotekarstwa i zapewnia warunki ich realizacji, obejmuje podstawowe zagadnienia dotyczące racjonalnej polityki gromadzenia zbiorów, ich opracowywania i przechowywania, sprawnej organizacji udostępniania i służb informacyjnych, polityki kadr i ich kształcenia, kształtowania ogólnokrajowej sieci wszystkich typów bibliotek zgodnie z potrzebami użytkowników, poszukiwania optymalnych modeli strukturalnych i funkcjonalnych bibliotek, stosowania mechanizacji i automatyzacji czynności bibliecznych i bibliograficznych, budownictwa i wyposażenia bibliotek, ustalania głównych kierunków badań w zakresie bibliotekoznawstwa.

6. Biblioteki, zwłaszcza naukowe, ale również publiczne i szkolne, muszą spełniać znacznie szersze funkcje informacyjne. Będą one bowiem stanowić ważne ogniwa krajowego systemu informacji, obsługujące potrzeby wszystkich kręgów użytkowników (pracownicy nauki, specjaliści różnych zawodów, kadra kierownicza, studenci, młodzież szkolna itd.). Integracja funkcjonalna bibliotek i ośrodków inte. wejdzie w stadium realizacji w najbliższym planie pięcioletnim.

7. Podstawową zasadą w organizacji współczesnego bibliotekarstwa jest, aby każda biblioteka — pełniąc swoje dla niej funkcje i zaspokajając określone potrzeby swoich bezpośrednich użytkowników — realizowała jednocześnie zadania wynikające z jej powiązań z branżową, regionalną i ogólnokrajową siecią biblioteczną. Stanowi to zasadniczy i niezbędny warunek zintegrowania różnych bibliotek i sieci bibliecznych w ogólnokrajową sieć biblioteczną, współdziałającą na mocy odpowiednich porozumień i podziału zadań z ogólnokrajowym systemem informacji.

8. Szczególna rola — podobnie jak we wszystkich systemach bibliecznych innych krajów — przypada Bibliotece Narodowej, jako centralnej bibliotece Państwa, księżnicy narodowej dysponującej całością dokumentów polskich i Polski dotyczących, jednemu z podstawowych ośrodków informacji, który prowadzi centralną informację o dokumentach publikowanych, oraz jako głównemu ośrodkowi kształtowania koncepcji teoretycznych dotyczących rozwoju bibliotekarstwa w kraju.

9. Zgodnie z tendencjami współczesnych systemów bibliecznych i informacyjnych powstanie układ centralnych bibliotek specjalnych, które — ściśle powiązane z krajowym systemem informacji — przejmą pełną odpowiedzialność za obsługę informacyjną danej dziedziny i za prowadzenie racjonalnej polityki gromadzenia zbiorów

przez biblioteki określonej specjalizacji. Przyczyni się to m.in. do likwidacji luk w gromadzeniu piśmiennictwa światowego z określonych dziedzin, a jednocześnie pozwoli uniknąć dublowania i rozproszenia cennych publikacji specjalistycznych.

10. Stale będzie wzrastać rola bibliotek naukowych, fachowych i pedagogicznych, zwłaszcza jako ośrodków informacji, wykonujących również określone zadania na rzecz ogólnokrajowego systemu informacji. Ilościowy i jakościowy rozwój szkolnictwa wyższego wymaga we wszystkich planach odpowiedniego uwzględnienia rozbudowy bibliotek szkół wyższych jako podstawowych warsztatów pracy pracowników naukowych i studentów.

11. Biblioteki publiczne, które wespół z bibliotekami zawodowymi zaspokajają ponad dwie trzecie potrzeb czytelniczych społeczeństwa, będą musiały usprawnić i wzbogacić metody pracy w zakresie udostępniania literatury pięknej, społeczno-politycznej, popularnonaukowej i zawodowej przy równoczesnym szybkim rozwijaniu właściwych im form działalności informacyjnej. Szczególnie ważna rola w tym zakresie przypadnie bibliotekom gminnym, które w najbliższych latach powinny stać się jednym z ważnych czynników dynamizowania rozwoju produkcji rolnej.

12. Biblioteki szkolne, stanowiące obok bibliotek publicznych najgęstsza sieć, odgrywają zasadniczą rolę w procesie dydaktycznym. Ich głównym zadaniem jest wyrabianie i utrwalanie nawyków czytelniczych u dzieci i młodzieży oraz nauczenie młodych użytkowników bibliotek, jak korzystać w sposób racjonalny i prawidłowy z systemu informacji.

13. Procesy szerokiej modernizacji bibliotek wszystkich typów będą wymagały unowocześnienia bazy materialnej bibliotek: rozwinięcia budownictwa bibliotecznego oraz mechanizacji i automatyzacji niektórych czynności bibliotecznych i bibliograficznych.

14. Postulaty wielorakich usprawnień pracy bibliotek oraz rozszerzenia ich funkcji mogą być zrealizowane jedynie pod warunkiem przygotowania wysoko kwalifikowanych kadr bibliotecznych oraz intensywnego doszkalania pracowników już zatrudnionych. Z tym zagadnieniem wiąże się pośrednio sprawa rozszerzenia i skoordynowania prac naukowo-badawczych w zakresie bibliotekoznawstwa.

15. Stałe kształtowanie jednolitej polityki bibliotecznej Państwa jest niemożliwe w obecnych warunkach organizacyjnych. Zgodnie z doświadczeniami innych krajów za konieczne uznać należy powołanie centralnego organu do spraw bibliotek. Powinna to być sztabowa jednostka organizacyjna, integrująca programowo i funkcjonalnie ogólnokrajową sieć biblioteczną przy zachowaniu dotychczasowej zasady pod-

porządkowania bibliotek poszczególnych typów zainteresowanym resor-
tom. Powinna ona również współdziałać z Centrum INTE w tworzeniu
krajowego systemu informacji.

16. Ważną rolę w doskonaleniu działalności bibliotek w służbie społeczeństwa spełnia społeczny ruch zawodowy bibliotekarzy reprezentowany przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, które jednoczy całe środowisko bibliotekarskie kraju, podejmuje działania mające na celu kształtowanie właściwych postaw społecznych swych członków oraz doskonalenie kwalifikacji zawodowych. Posiada ono rozległą znajomość spraw bibliotecznych, ciągle wzbogacaną praktycznym doświadczeniem bibliotekarzy zdobywanym w codziennych kontaktach z milionami czytelników oraz we współdziałaniu z bibliotekarzami innych krajów dzięki uczestnictwu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w pracach Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarzy (IFLA). Dlatego też Stowarzyszenie będzie odgrywać poważną rolę w realizacji *Programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego*.

Program w dalszych rozdziałach zawiera rozwinięcie powyższych ogólnych założeń.

II. DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA BIBLIOTEK

17. Celem działalności informacyjnej jest wspomaganie postępu we wszystkich dziedzinach życia, a także popularyzacja osiągnięć nauki i praktyki oraz szeroki współdziałanie w procesach dydaktycznych i autodydaktycznych oraz kulturotwórczych.

Działalność informacyjna w szerokim rozumieniu obejmuje: gromadzenie, opracowywanie, przetwarzanie i udostępnianie pierwotnych, wtórnych i pochodnych materiałów informacyjnych, dostarczających danych o stanie i kierunkach rozwoju nauki, techniki, organizacji i funkcjonowania gospodarki, kultury i oświaty — zarówno w kraju, jak i na świecie.

Wszystkie biblioteki prowadzą aktualnie działalność informacyjną w zakresie i stopniu zależnym od charakteru i możliwości poszczególnych placówek. Pilnym zadaniem jest udoskonalanie, unowocześnianie i rozszerzanie usług informacyjnych bibliotek odpowiednio do rozwoju potrzeb otoczenia. Biblioteki muszą uwzględnić gwałtownie wzrastające zapotrzebowanie na informację ze strony nauki coraz ściślej powiązanej z produkcją, ze strony wszelkiej działalności fachowej, a także oświaty.

Działalność informacyjna bibliotek wiąże się z organizacją służby informacyjnej w kraju i na świecie. Zakłada się funkcjonowanie w roku 1990 systemów informacyjnych ogólnooświatowych, systemów obejmujących kraje socjalistyczne oraz polskiego krajowego systemu informacji naukowej, technicznej i organizacyjnej SINTO.

Różnorodność funkcji społecznych bibliotek wszelkich typów i szczebli sprawia, że jako ogólnokrajowa sieć muszą one podjąć rozległe obowiązki informacyjne — zarówno mieszczące się w ramach systemu SINTO, jak i objęte tylko częściowo systemem, na przykład współdziałanie w procesach dydaktycznych na elementarnym poziomie nauczania, a także pozostające poza możliwościami systemu, między innymi informacja wspomagająca zadania wychowawcze, kształcące i kulturotwórcze biblioteki.

18. W ramach krajowego systemu informacji, realizowanego i koordynowanego przez Centrum INTE biblioteki działać będą wspólnie z ośrodkami inte. i archiwami. Do roku 1990 nastąpi faktyczna i n t e g r a c j a funkcjonalna działalności informacyjnej placówek stanowiących

ogniwa systemu. W ciągu najbliższych kilkunastu lat przewiduje się różne formy współistnienia placówek informacyjnych. Funkcjonować będą biblioteki i ośrodki inte. nie powiązane organizacyjnie, biblioteki podejmujące w ramach swych służb informacyjnych pełne funkcje ośrodków inte. oraz ośrodki inte. mieszczące w swych ramach organizacyjnych biblioteki. Specyfika funkcji informacyjnych biblioteki i ośrodka inte. będzie się przeplatać.

Biblioteki zachowają w wykonywaniu swych funkcji informacyjnych pewne cechy charakterystyczne:

(1) będą dostarczać informacji przede wszystkim na podstawie dokumentów stanowiących przedmiot bibliotecznego gromadzenia, jednocześnie zapewniając dostęp do dokumentów przechowywanych w pozabibliotecznych placówkach informacyjnych za pośrednictwem informacji bibliograficznej i informacji o informacji;

(2) działalność informacyjna bibliotek będzie specjalizować się w kierunku określania lokalizacji dokumentów oraz przekazywania różnorodnej i wszechstronnej wiedzy o dokumencie, nie tylko dotyczącej jego wartości treściowej;

(3) biblioteki w znacznie szerszym stopniu niż ośrodki inte, powinny udzielać informacji o retrospektywnych zasobach dokumentów wraz z ich udostępnianiem;

(4) na biblioteki spada większość obowiązków informacyjnych związanych z kształceniem, popularyzacją wiedzy oraz upowszechnianiem kultury.

Integracja funkcjonalna działalności informacyjnej bibliotek i archiwów będzie postępować i polegać głównie — obok zasady współdziałania — na precyzyjnym rozgraniczeniu typu gromadzonych dokumentów.

Wreszcie integracja funkcjonalna powinna także dotyczyć bibliotek oraz placówek wydawniczych i księgarskich prowadzących szczególnie ważne dla bibliotekarstwa usługi informacyjne, jak informację prospektywną, informację o zasobach składowych, wzbogacanie publikacji o elementy informacji ułatwiające opracowanie i identyfikację dokumentu.

19. W krajowym systemie informacji SINTO biblioteki stanowiąc będą ogniwa funkcjonalne szczególnie ważne ze względu na zasobność posiadanych zbiorów dokumentów pierwotnych (oryginalnych), ze względu na rozbudowaną strukturę sieci bibliotecznej, umożliwiającą skuteczne rozprzestrzenianie informacji, i na szerokie kręgi użytkowników z utrwalonymi nawykami korzystania z bibliotek.

Biblioteki będą uczestniczyć w systemach specjalistycznych, dziedzinowo-gałęziowych i terytorialnych SINTO.

W centralnych systemach specjalistycznych ważna rola przypadnie Bibliotece Narodowej jako gestorowi informacji o piśmiennictwie

krajowym i polonikach zagranicznych oraz o lokalizacji piśmiennictwa zagranicznego w kraju.

W systemach dziedzinowo-gałęziowych SINTO przewiduje się poważne obowiązki centralnych bibliotek naukowych, z których każda połączy działalność informacyjną w ramach systemu z innymi funkcjami bibliotecznymi. Pilnym zadaniem jest wyznaczenie centralnych bibliotek, określenie profilu i zadań tych placówek oraz podjęcie próby ich automatyzacji. W systemach dziedzinowo-gałęziowych będą uczestniczyć poza centralnymi bibliotekami również inne biblioteki wyznaczone w planie specjalizacji zbiorów.

Biblioteki centralne będą zobowiązane do gromadzenia zbiorów w zakresie ustalonym w planie specjalizacji zbiorów, koordynacji gromadzenia zbiorów w placówkach wyznaczonych w tym planie i podporządkowanych tematycznie bibliotece centralnej, do prowadzenia działalności informacyjnej oraz działalności metodycznej dla placówek jej podporządkowanych.

Biblioteki fachowe zakładowe lub międzyzakładowe, których zadanie polega głównie na informacyjnej obsłudze własnego zakładu pracy, będą się w tym zakresie zbliżać funkcjonalnie i organizacyjnie do ośrodków inte. Doświadczenia bibliotek z zakresu podnoszenia kwalifikacji pracowników oraz doskonalenie metod gromadzenia i udostępniania zbiorów powinny stanowić trwały wkład w jakość pracy zakładowych placówek informacyjnych.

W systemach terytorialnych SINTO szczególnie ważne zadania przypadną bibliotekom szkół wyższych i bibliotekom publicznym. Należy rozważyć możliwość tworzenia wojewódzkich ośrodków inte. w powiązaniu z bibliotekami wojewódzkimi, co pozwoli na korzystną koncentrację w terenie sił i środków przeznaczonych na cele informacyjne.

Udział w krajowym systemie informacji wymagać będzie od wszystkich bibliotek naukowych usprawnienia funkcji na rzecz systemu i nadania tym funkcjom wysokiej rangi. Należy założyć szczególnie aktywny udział bibliotek szkół wyższych w systemie ze względu na ich duże doświadczenie jako uczelnianych ośrodków informacji i intensywność działalności informacyjnej.

Drogi korzystania z systemu przez biblioteki szkolne, pedagogiczne, związkowe i inne zależeć będą od stopniowego usprawnienia ich działalności oraz od integracji wewnętrznej sieci bibliotecznej.

20. Rozwój metod i środków działalności informacyjnej bibliotek powinien prowadzić do wzrostu jej efektywności, wyrażającej się stopniem zaspokojenia potrzeb użytkowników. Szczególną uwagę należy zwrócić na potrzeby pracowników naukowych, kadry kierowniczej, specjalistów, pracowników koncepcyjnych i młodzieży (głównie studentów). Wzrastać będzie zapotrzebowanie na informację ze strony wykwalifiko-

wanych robotników i rolników. Specjalne zadania staną przed biblioteczną służbą informacji w związku z powiększającymi się zasobami czasu wolnego pracujących.

Ważnym zadaniem informacyjnym bibliotek jest usprawnianie i rozszerzanie zasięgu udostępniania dokumentów pierwotnych. Wymaga to m.in. rozwoju w bibliotekach reprografii i mikroreprografii, usprawnienia systemu wypożyczeń międzybibliotecznych, unowocześnienia i uelastyczenia metod umożliwiających czytelnikowi dotarcie do oryginalnego dokumentu.

Istnieje konieczność znacznego przyspieszenia procesów informacyjnych — drogą skrócenia wszystkich etapów cyklu, jaki przebiega od czasu powstania dokumentu do chwili jego udostępnienia i rozpowszechnienia związanych z nim informacji pochodnych (bibliografii itp.).

Formy selektywnej informacji adresowanej (SDI) zastąpią, także w służbie informacyjnej bibliotek, część wydawnictw informacyjnych przeznaczonych do powszechnego użytkowania.

W bibliotekach należy rozwijać informację faktograficzną, począwszy od poziomu encyklopedycznego (we wszystkich bibliotekach), po opracowania analityczno-syntetyczne, zestawienia, informatory itp. (w bibliotekach podejmujących bardziej wyspecjalizowane zadania informacyjne).

Biblioteki, zwłaszcza publiczne i szkolne, powinny wypracowywać i doskonalić takie formy informacji, które przyczyniają się do stymulowania czytelnictwa powszechnego.

Wreszcie biblioteki muszą dbać o utrzymanie sprawności udzielania informacji o informacji.

Tak wzbogacone metody i środki działalności informacyjnej będą decydować o wzroście obowiązków i podniesieniu wymagań kwalifikacyjnych wobec bibliotecznego pracownika informacji. Będzie on stosował nadal tradycyjne metody w pełnieniu roli pośrednika między pierwotnymi (oryginalnymi) źródłami informacji a użytkownikiem. Zacznie również pośredniczyć między użytkownikiem a opartymi na nowoczesnych technikach systemami.

21. Stopniowe wprowadzanie do bibliotek automatyzacji jest nieodzownym czynnikiem w perspektywie rozwoju ich działalności informacyjnej. Automatyzacja bibliotek jest uzależniona w znacznym stopniu od programu automatyzacji krajowego systemu informacji SINTO, a w pewnej mierze łączy się z możliwościami, jakie wyłonią się dla placówek informacyjnych w związku z komputeryzowaniem się ich instytucji macierzystych. Na szczególną uwagę zasługuje problem uzyskania spójności realizowanych systemów oraz szerokiego upowszechniania i wykorzystywania doświadczeń zdobytych przez już automatyzujące się biblioteki.

Zastosowanie maszyn cyfrowych w bibliotekach obejmuje: procesy związane z kompletowaniem i opracowywaniem zbiorów, technologiczne procesy wytwarzania dokumentów pochodnych (m.in. redagowanie bibliografii, katalogów, indeksów), bezpośrednią obsługę użytkowników oraz typowe procesy zarządzania.

Najpilniejsze potrzeby automatyzacji bibliotek wiążą się z następującymi kierunkami ich działania:

(1) tworzeniem źródeł informacji katalogowej i bibliograficznej, tj. bieżącej bibliografii narodowej rejestrującej polską produkcję wydawniczą, oraz katalogów centralnych książek i czasopism zagranicznych wpływających do bibliotek polskich;

(2) działalnością informacyjną prowadzoną przez biblioteki centralne i sieć placówek im podporządkowanych;

(3) udostępnianiem dokumentów prymarnych w bibliotekach szkół wyższych.

Automatyzacja wymaga jednocześnie rozwoju całej bazy technicznej bibliotek, zwłaszcza obsługującej informację (środki łączności, sprzęt reprograficzny, lokale itp.).

III. ZBIORY BIBLIOTECZNE

22. Podstawowym zadaniem bibliotek jest gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów. Współcześnie zbiory biblioteczne obejmują dokumenty drukowane (książki, czasopisma, druki ulotne, mapy, nuty, reprodukcje), dokumenty rękopiśmienne, dokumenty audiowizualne (płyty, kasety, wideokasety, przeźrocza), oraz dokumenty ikonograficzne (rysunki, ryciny i fotografie).

Oprócz wyżej wymienionych dokumentów przechowywanych w postaci oryginalnej, biblioteki wytwarzają, gromadzą i przechowują różne dokumenty wtórne: odbitki kserograficzne, fotokopie, mikroformy (mikrofilmy, mikrokarty, mikrofiszki). Przewiduje się stały wzrost znaczenia dokumentów wtórnych, zwłaszcza mikroform, przede wszystkim w bibliotekach naukowych.

Gromadzenie zbiorów bibliotecznych w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej powinno być tak skoordynowane, by zapewnić najbardziej racjonalne gromadzenie i zabezpieczenie dokumentów dla celów optymalnego zaspokojenia potrzeb użytkowników oraz zwiększenia efektywności ekonomicznej dzięki racjonalnemu wykorzystaniu urządzeń i środków (lokale, środki finansowe na zakupy, wypożyczenia międzybiblioteczne itd.).

Obecnie biblioteki polskie są pozbawione centralnego sterowania w tym zakresie. Brak pełnego rozeznania przyjętych przez poszczególne biblioteki zasad gromadzenia zbiorów, a również dokładnej informacji dotyczącej istniejących zasobów bibliotecznych nie pozwala w pełni odpowiedzieć na pytanie, czy polski zasób biblioteczny odpowiada wystarczająco potrzebom użytkowników i czy odzwierciedla w dostateczny sposób światowe osiągnięcia w zakresie nauki i techniki.

23. Obecna sytuacja wymaga szybkich zmian i wprowadzenia takich rozwiązań organizacyjnych, które zapewniłyby prowadzenie krajowej polityki gromadzenia zbiorów poprzez system centralnie sterowany, obejmujący swym zasięgiem ogólnokrajową sieć biblioteczną. Podstawową zasadą tego systemu powinien być prawidłowy i konsekwentny podział zainteresowań, kompetencji i specjalizacji między bibliotekami wszystkich typów ujęty w odpowiednim planie specjalizacji.

System taki nie może jednak oznaczać pełnej centralizacji w zakresie gromadzenia, która byłaby praktycznie niewykonalna. Ostateczna realizacja przyjętych zadań należy i powinna w przyszłości należeć do poszczególnych bibliotek.

Realizacja tak określonej krajowej polityki gromadzenia zbiorów będzie jednym z podstawowych zadań postulowanego dalej centralnego organu do spraw bibliotek.

Problem specjalizacji zbiorów bibliotecznych powinien być w znacznym stopniu rozwiązany dzięki utworzeniu sieci centralnych bibliotek specjalnych. Jest to droga do racjonalnej gospodarki zbiorami bibliotek w skali krajowej. Centralne biblioteki odpowiedzialne za gromadzenie i trwałe przechowywanie dokumentów z wyznaczonej dziedziny wiedzy powinny dążyć do zebrania w komplecie wszystkich wartościowych publikacji ukazujących się w krajach, które odgrywają znaczną rolę w produkcji wydawniczej i w dziedzinie nauki. Wiąże się z tym obowiązek archiwizowania przez centralne biblioteki dokumentów z zakresu ustalonej specjalizacji.

Zadaniem centralnych bibliotek specjalnych będzie także koordynacja gromadzenia zbiorów przez wszystkie biblioteki naukowe i fachowe z danej dziedziny wiedzy. Przy prawidłowo przeprowadzonych granicach podziału zakresów zainteresowań poszczególnych bibliotek powinno to zagwarantować posiadanie w kraju przynajmniej jednego egzemplarza każdej ważnej dla badań naukowych publikacji.

24. Podstawowe znaczenie dla gromadzenia zbiorów bibliotek wszystkich typów ma krajowa produkcja wydawnicza. Od programu wydawniczego oraz od liczby tytułów i egzemplarzy zależy w dużym stopniu prawidłowe realizowanie przez biblioteki polityki gromadzenia. Ograniczenie w produkcji wydawniczej elementu przypadkowości, pogłębianie metod programowania wydawniczego to postulaty, których realizacja przyczyni się do polepszenia zaopatrzenia bibliotek w publikacje krajowe.

Szczególne uwagi należy się egzemplarzom obowiązkowym, które zgodnie z *Ustawą o bibliotekach* otrzymują wytypowane biblioteki. Ścisłe i terminowe nadsyłanie egzemplarzy obowiązkowych decyduje o spełnieniu przez biblioteki obowiązku przechowywania całego dorobku piśmienniczego Polski oraz o szybkiej informacji bibliograficznej dotyczącej wydanych publikacji. Tryb wykonywania zaleceń odnośnych przepisów przez drukarnie i wydawnictwa budzi krytyczne uwagi i wymaga zdecydowanej zmiany, między innymi usprawnienia metod kontroli i ewentualnie zastosowania sankcji.

Głównym źródłem nabywania druków krajowych jest dla większości bibliotek rynek księgarski. Pomyślne doświadczenia współpracy wielu

bibliotek naukowych i publicznych z miejscowymi księgarniami należy przenieść na wszystkie biblioteki, zwłaszcza zapewnić im priorytet w zakupach księgarskich. Wymaga również znacznego usprawnienia i zacieśnienia współpracy antykwariatów z bibliotekami.

Gromadzenie przez biblioteki publikacji nie przeznaczonych do handlu księgarskiego i stanowiących około 1/3 całej polskiej produkcji wydawniczej trafia obecnie na duże trudności. Są wśród nich bardzo cenne publikacje naukowe, materiały dotyczące konferencji i zjazdów, dokumenty wydane przez instytuty i organizacje społeczne. Tylko część z nich trafia do bibliotek. Postuluje się wprowadzenie obowiązku nieodpłatnego przekazywania publikacji pozarynkowych przez instytucje wydawnicze — bibliotekom według ich specjalizacji.

25. W zakresie gromadzenia publikacji zagranicznych najważniejszym zadaniem jest osiągnięcie znacznego usprawnienia w sprowadzaniu zagranicznych publikacji naukowych, zarówno pod względem ich relatywnej kompletności, to znaczy gromadzenia czołowych osiągnięć nauki światowej w poszczególnych dyscyplinach, jak również pod względem szybkości ich uzyskiwania przez biblioteki. W rozwoju nauki i techniki liczą się bowiem przede wszystkim wyniki najnowszych badań, dlatego znaczenie bibliotek jako warsztatów pomocniczych nauki zależy w dużej mierze od możliwości dostarczania użytkownikom najnowszych źródeł.

W gromadzeniu publikacji zagranicznych, naukowych i innych, kupno stanowi główne źródło nabytków, zwłaszcza z krajów kapitalistycznych. Środki przeznaczone na import publikacji zagranicznych są — mimo pewnej poprawy — zbyt niskie w stosunku do rzeczywistych potrzeb. Należy bowiem uwzględnić stały wzrost liczby publikowanych tytułów oraz postępującą wyżkę cen książek i czasopism. Ponadto rozdział puli dewizowej przeznaczonej na import książek i czasopism odbywa się bez udziału przedstawicieli bibliotek.

Obecna organizacja importu publikacji zagranicznych jest ostro krytykowana zarówno ze względu na niski procent realizowanych dezyderatów, jak i z powodu zbyt długiego okresu oczekiwania na zamówione publikacje, wynoszącego nieraz kilka lat. Powoduje to bardzo niekorzystną sytuację polskich bibliotek, do których publikacje zagraniczne napływają niejednokrotnie ze znacznym opóźnieniem, co uniemożliwia udostępnianie czytelnikom wyników najnowszych badań naukowych. Bardzo pożyteczne byłoby, aby postulowany centralny organ do spraw bibliotek na podstawie szczegółowych badań nad aktualnymi metodami i organizacją importu przyczynił się do zainicjowania zmian, zmierzających w kierunku skrócenia do koniecznego minimum drogi książki od zagranicznego wydawcy do polskich bibliotek.

26. W zakresie opracowywania zbiorów bibliotecznych postuluje się zmodernizowanie i uporządkowanie następujących spraw:

(1) Uproszczenie ewidencji zbiorów — zlikwidowanie sformalizowanych i anachronicznych metod, a wprowadzenie nowych i nowoczesnych przepisów zgodnych ze światowymi tendencjami do upraszczania metod pracy w tym zakresie.

(2) Opracowanie typologii dokumentów i na jej podstawie wprowadzenie jednolitych zasad podziału dokumentów bibliotecznych we wszystkich bibliotekach prowadzących odrębne katalogi druków zwartych (książek) i publikacji ciągłych.

(3) Jak najszybsze zakończenie prac normalizacyjnych w zakresie katalogowania alfabetycznego druków zwartych i publikacji ciągłych oraz podjęcie prac normalizacyjnych w zakresie katalogowania innych dokumentów.

(4) Ustalenie jednolitej, nowoczesnej metody opracowania grupowego dokumentów życia społecznego (druków ulotnych, druków firmowych — technicznych i handlowych, druków informacyjnych i okolicznościowych).

(5) Zapewnienie nieodzownej bazy w postaci egzemplarzy sygnałnych Bibliotece Narodowej, prowadzącej akcję scentralizowanego katalogowania bieżącej produkcji wydawniczej krajowej na podstawie prymarnej rejestracji bibliograficznej.

(6) Szersze wykorzystanie elektronicznego przetwarzania danych w procesach opracowywania zbiorów.

27. W zakresie przechowywania i zabezpieczania zbiorów sprawami o najważniejszym znaczeniu są:

(1) Opracowanie ogólnych zasad selekcji księgozbiorów dla poszczególnych typów i grup bibliotek w celu bardziej racjonalnego gospodarowania powierzchnią magazynową.

(2) Wprowadzenie w miejsce niektórych dokumentów w ich oryginalnej postaci dokumentów wtórnych (mikroform).

(3) Opracowanie ogólnokrajowego planu zabezpieczenia w postaci mikroform najcenniejszych zbiorów znajdujących się w bibliotekach polskich.

(4) Prowadzenie ogólnokrajowej polityki konserwacji zbiorów i w tym celu zorganizowanie w Bibliotece Narodowej centralnej pracowni konserwacji i odpowiednie wyposażenie jej w sprzęt.

(5) Opracowanie metod i organizacji ogólnokrajowej gospodarki drukami zbędnymi.

IV. KADRY. KSZTAŁCENIE. BADANIA NAUKOWE

28. Wedle źródeł statystycznych w bibliotekach polskich pracuje około 34 000 bibliotekarzy pełnozatrudnionych, określonych jako pracownicy działalności podstawowej, oraz około 6000 osób pełniących funkcje pomocnicze (administracja, drukarze, introligatorzy itp.). Nadto około 35 000 osób to pracownicy niepełnozatrudnieni, łączący prace w bibliotekach z innym zawodem (np. nauczyciele).

Grupa pracowników pełnozatrudnionych w działalności podstawowej jest bardzo zróżnicowana zarówno pod względem wykształcenia ogólnego i fachowego, jak i rozmieszczenia w poszczególnych gałęziach gospodarki, nauki, oświaty i kultury. W grupie tej 19% bibliotekarzy ma wyższe wykształcenie; są oni zatrudnieni w większości w bibliotekach naukowych. W bibliotekach publicznych i w bibliotekach fachowych dominują pracownicy z wykształceniem średnim ogólnokształcącym. Pod względem ilościowym najlicniejszą grupę (ok. 15 000) stanowią pracownicy bibliotek publicznych. Największa grupa zatrudniona jest w resortach kultury, oświaty i nauki. W resortach gospodarczych w bibliotekach wykonujących z reguły ważne funkcje informacyjne jest zatrudnionych około 2000 osób, w tym tylko 11% ma studia wyższe.

W dalszym ciągu pod względem rozmieszczenia kwalifikowanych kadr uprzywilejowane są wielkie skupiska miejskie, a upośledzone ośrodki małomiejskie i wieś. Tam właśnie, gdzie bibliotekarz szczególnie powinien być animatorem życia kulturalnego i oddziaływać na środowisko, jego przygotowanie jest niedostateczne.

29. W najbliższym piętnastoleciu należy prowadzić bardziej racjonalną politykę kadrową w polskim bibliotekarstwie oraz usprawnić jej realizację, kładąc nacisk na następujące zadania:

(1) Należy kształtować i pogłębiać postawy ideowego zaangażowania pracowników bibliotek, sprawujących ważne funkcje w rozwijaniu kultury socjalistycznej.

(2) W związku z modernizacją organizacji bibliotek należy zróżnicować funkcje i specjalizacje miejsc pracy ze szczególnym uwzględnieniem podziału na prace wymagające kwalifikacji bibliotekarskich i prace pomocnicze.

(3) Konieczne jest dokładne określenie liczby bibliotekarzy i dokumentalistów w następnych planach pięcioletnich z uwzględnieniem kierunków i poziomów wykształcenia.

(4) Celowe będzie stworzenie systemu zachęt i bodźców do podnoszenia kwalifikacji jako ważnego miernika kariery zawodowej.

(5) Szczególną opieką należy otoczyć bibliotekarzy i dokumentalistów zatrudnionych w przemyśle; konieczne jest tu powiększenie liczby bibliotekarzy z wyższym wykształceniem, zwłaszcza wobec znaczenia funkcji informacyjnych wykonywanych przez nich.

(6) Zasadniczej poprawy wymaga struktura wykształcenia pracowników zatrudnionych w bibliotekach publicznych. Trzeba dołożyć starań, aby znacznie podwyższyć liczbę osób z wyższym i średnim wykształceniem. Szczególnie wzrost znaczenia bibliotek publicznych na terenie gminy i stawiane im zadania rozwinięcia usług informacyjnych dla potrzeb gospodarki i organów administracji będą wymagały już w najbliższych latach zatrudnienia w bibliotekach gminnych po 2-3 osoby z kwalifikacjami bibliotekarskimi na poziomie wyższym. W roku 1990 przynajmniej 25% zatrudnionych w bibliotekach gminnych powinny stanowić osoby z wyższym wykształceniem oraz z co najmniej średnimi kwalifikacjami zawodowymi.

30. W ostatnich latach znacznie rozbudowano wyższe studia bibliotekarskie. Osiem ośrodków uniwersyteckich i cztery w wyższych szkołach pedagogicznych będą kształciły w 1978 r. około 7000 studentów. Absolwenci tych studiów w poważnym stopniu zaspokoją potrzeby bibliotek i ośrodków informacji.

Należy podjąć energiczne starania, aby umocnić organizacyjnie te ośrodki kształcenia i stworzyć warunki dla pogłębienia procesu dydaktycznego, korzystając ze współpracy z wybitnymi specjalistami z dziedziny bibliotekarstwa i dokumentacji. W chwili obecnej bowiem brak jest kadry dydaktycznej, a także podręczników i skryptów, co musi wpływać na obniżenie poziomu studiów. Wydaje się przeto celowe, by Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki do czasu wzmocnienia istniejących ośrodków nie wyrażało zgody na powoływanie nowych.

Konieczne jest również otoczenie większą opieką i zmodyfikowanie międzywydziałowych i podyplomowych studiów bibliotekoznawczych. Ich szczególne znaczenie polega na tym, że absolwenci reprezentujący rozmaite specjalności, zwłaszcza z zakresu nauk przyrodniczych i technicznych, są bardzo pożądani w bibliotekach do wykonywania usług informacyjnych.

31. Postulaty modernizacji bibliotekarstwa i związane z nimi tezy dotyczące polityki kadr oraz kształcenia bibliotekarzy mogą być realizowane jedynie przy jednoczesnym rozwinięciu szerokiego programu badań w zakresie bibliotekoznawstwa.

Przedmiotem badań bibliotekoznawczych jest społeczne funkcjonowanie bibliotek, na które składają się użytkownicy i ich potrzeby, same biblioteki z całym zespołem ich spraw organizacyjnych, związki i zależności, jakie zachodzą między bibliotekami a ich otoczeniem, wreszcie szeroko traktowane społeczne rezultaty ich działania.

Przyszły rozwój badań w tych dziedzinach będzie zależeć od liczby wysokokwalifikowanych bibliotekoznawców i stopnia wyposażenia materialnego ośrodków podejmujących badania. Pilnego doinwestowania w obu tych zakresach wymagają ośrodki uniwersyteckie, które za pośrednictwem procesu dydaktycznego mają możliwość przekazywania wyników badań kolejnym rocznikom absolwentów.

Już w najbliższym planie pięcioletnim należy dążyć do zintegrowania działań badawczych i dydaktycznych dzięki angażowaniu osób prowadzących prace badawcze do zajęć dydaktycznych i odwrotnie — włączanie pracowników dydaktycznych do badań prowadzonych w instytutach badawczych lub w dużych bibliotekach.

Należy również otoczyć opieką prace badawcze podejmowane w regionalnych środowiskach bibliotekarskich. Związane bezpośrednio z praktyką — mogą stanowić cenny wkład do wiedzy o współczesnym funkcjonowaniu bibliotek.

Pilne jest opracowanie do 1977 r. listy problemów teoretycznych i praktycznych, które wymagają badań. Lista ta powinna być sporządzona na podstawie opinii wyrażonej przez środowisko bibliotekarskie. Program w swej szerokiej wersji zawiera już propozycje szczegółowe dotyczące ważnych zagadnień, które wymagają podjęcia badań.

V. BUDYNKI I WYPOSAŻENIE

32. Gwałtowny wzrost liczby użytkowników bibliotek w minionym trzydziestoleciu poważnie wyprzedził tempo rozwoju bazy lokalowej i technicznej bibliotek, co spowodowało, że obecnie sytuacja lokalowa bibliotek jest bardzo trudna; większość bibliotek mieści się w budynkach i lokalach nieprzystosowanych lub prowizorycznie przystosowanych do potrzeb bibliotecznych; biblioteki zajmujące budynki wybudowane z przeznaczeniem na ten cel są w ogromnej większości nadmierne zatłoczone zbiorami, a w czytelniach wielu użytkowników nie znajduje wolnych miejsc, przy czym z reguły mamy do czynienia z obiektami wyeksploatowanymi technicznie.

W najtrudniejszej sytuacji są: Biblioteka Narodowa, większość bibliotek szkół wyższych, główne biblioteki publiczne w wielkich miastach oraz biblioteki publiczne na wsi i w małych ośrodkach miejskich.

33. Podstawowym powodem trudności organizacyjnych w zakresie budownictwa bibliotecznego w Polsce jest brak instytucji zajmującej się całością tego zagadnienia. Projektowaniem bibliotek zajmują się przeważnie architekci nie wyspecjalizowani w tym zakresie, budową bibliotek — przypadkowi wykonawcy.

Dla zasadniczej poprawy tego stanu rzeczy niezbędne jest:

(1) powołanie specjalistycznego biura projektów budownictwa bibliotecznego lub zespołu pracowni specjalistycznych w obrębie biura projektów budownictwa ogólnego;

(2) wytypowanie w ośrodkach ponadregionalnych kilku przedsiębiorstw budowlanych do priorytetowego przyjmowania zleceń na realizację obiektów bibliotecznych;

(3) ustalenie w porozumieniu z resortem budownictwa odpowiedniego współczynnika preferencyjnego do obowiązujących cenników kosztorysowych.

Przyspieszenie budowy nowych pomieszczeń dla małych i średnich bibliotek wymaga opracowania dla nich projektów typowych. W odróżnieniu od dotychczas stosowanych opracowań nowe projekty typowe powinny być — zgodnie ze światowymi tendencjami w tej dzie-

dzinie — opracowane nie jako całe budynki, lecz jako elastyczny zestaw zespołów funkcjonalnych. Projekt winien przewidywać możliwość:

- (1) łączenia zespołów w dowolnych układach przestrzennych;
- (2) rozbudowy każdego zespołu przynajmniej w jednym kierunku poziomym;
- (3) zwielokrotnienia zespołu w poziomie lub pionie przez bezprojektowe dołączanie stypizowanych elementów.

Zasadą funkcjonalną takich projektów powinna być jedno-przestrzenność zespołów funkcji jako rozwiązanie najbardziej korzystne dla bibliotek udostępniających zbiory w systemie samoobsługowym. Stosowanie projektów typowych powinno być obligatoryjne tylko dla kubatury 12-15 metrów sześciennych. Wznoszenie większych obiektów powinno być dopuszczalne tylko na podstawie projektów indywidualnych.

Konieczne jest obligatoryjne wprowadzenie bibliotek publicznych do portfela inwestycji towarzyszących w budownictwie mieszkaniowym.

W celu koordynacji i nadzorowania działań w zakresie budownictwa bibliotecznego niezbędne jest utworzenie przy centralnym organie do spraw bibliotek odpowiedniej komórki organizacyjnej.

34. W okresie powojennego trzydziestolecia nie udało się stworzyć w Polsce zorganizowanego systemu produkcji oraz sprzedaży mebli i sprzętów dla bibliotek. Zorganizowanie produkcji wymaga spełnienia kilku podstawowych warunków, a mianowicie:

- (1) rezygnacji z drewna jako podstawowego surowca i zastąpienia go metalem, tworzywami sztucznymi oraz materiałami drewnopochodnymi;
- (2) wykorzystania elementów mebli i sprzętów, które już są produkowane;
- (3) zorganizowania przedsiębiorstwa zaopatrzenia bibliotek, działającego pod kontrolą centralnego organu do spraw bibliotek.

Przedsiębiorstwo to powinno zajmować się:

- (a) marketingiem;
- (b) projektowaniem wzorów mebli i sprzętów oraz zlecaniem produkcji ich elementów zakładom produkcyjnym;
- (c) skupywaniem zamówionych elementów „na skład”, ich montowaniem i sprzedażą na zamówienie;
- (d) przyjmowaniem zleceń na wyposażenie wnętrz bibliotecznych;
- (e) zamawianiem u producentów i sprzedażą sprzętu uzupełniającego;
- (f) prowadzeniem ośrodka badawczo-rozwojowego.

Główne potrzeby w zakresie podstawowego wyposażenia bibliotek to: regały, skrzynki i szafki katalogowe, stoły do czytelní. Wymienione rodzaje mebli stanowią około 3/4 ogólnego zapotrzebowania bibliotek na meble.

35. W grupie urzędzeń powielających najpilniej potrzebne są powielarki do kart katalogowych. Konieczne jest także szybkie podjęcie masowej produkcji samoobsługowych aparatów kserograficznych, zwłaszcza niezbędnych dla użytkowników w czytelnich bibliotek. Znaczne rezerwy wydajności pracy tkwią w modyfikacji i mechanizacji systemów rejestracji i ewidencji wypożyczeń w bibliotekach o znacznym ruchu. W bibliotekach publicznych niezbędne jest stopniowe wprowadzanie fotorejestracji.

Fotominiaturyzacja zbiorów w bibliotekach polskich jest zbyt słabo rozwinięta i w zbyt małym stopniu wykorzystywana w udostępnianiu i wypożyczaniu międzybibliotecznym. Konieczne jest szersze stosowanie mikrofiszowania, co wymaga zorganizowania importu uprządzeń do sporządzania mikrofisz, a następnie zainicjowania ich produkcji w kraju oraz produkcji czytników do mikrofisz.

Niezbędne jest przeprowadzenie w najbliższych latach porównawczych badań opłacalności zastępowania dokumentów pierwotnych mikroformami w relacji do zmniejszonych kosztów budowy i utrzymania pomieszczeń magazynowych, w powiązaniu z problematyką archiwizacji dokumentów i gromadzenia egzemplarzy obowiązkowych.

VI. ORGANIZACJA ZARZĄDZANIA

36. Modele strukturalne bibliotek, sieci bibliotek poszczególnych typów ogólnokrajowej sieci bibliotek wymagają przystosowania placówek bibliotecznych do nowych funkcji. W chwili obecnej przeważają anachroniczne struktury i metody funkcjonowania, cechujące się wielką ilością pracochłonnych czynności wykonywanych manualnie i powtarzanych często wielokrotnie w wielkiej bibliotece oraz z reguły w całej sieci bibliotecznej.

Wymogi zwiększenia efektywności pracy bibliotecznej, zwłaszcza w zakresie informacji i udostępniania, skłaniają do poszukiwania nowych rozwiązań organizacyjnych, tak w skali mikro, jak i makro. W tym celu trzeba będzie przeprowadzić przy pomocy nowoczesnych metod kompleksową analizę systemową, analizę obecnej sytuacji organizacji bibliotek w Polsce i przedstawić propozycje nowych struktur bibliotek i całej sieci ze stopniowym zastosowaniem automatyzacji czynności bibliotecznych, bibliograficznych i zarządzania.

Na podstawie doświadczeń polskich oraz innych krajów należy założyć tworzenie struktur elastycznych, łatwo poddających się szybkim przekształceniom i zdolnych do maksymalnego przestosowania się do zmian w otoczeniu.

37. W poszukiwaniu nowych rozwiązań organizacyjnych należy przyjąć jako główną podstawę integrację funkcjonalną bibliotek i innych placówek informacji. Udane i coraz liczniejsze przykłady współdziałania i współpracy między bibliotekami oraz między bibliotekami i innymi instytucjami (m.in. ośrodkami inte.) przybierają postać powiązań funkcjonalnych i dotyczą realizacji konkretnych zadań, ważnych dla współpracujących instytucji. Umocnienie, pogłębienie i zwiększenie liczby powiązań funkcjonalnych tworzy trwałe ramy dla skutecznego sterowania rozwojem bibliotek oraz nawiązywania nowych form współpracy w układach branżowych i terytorialnych. Pogłębiona integracja funkcjonalna powinna doprowadzić do przekształcenia ogólnokrajowej sieci bibliotecznej w system biblioteczny, ściśle współpracujący z systemem informacji.

Uwzględniając specyficzne zadania społeczne poszczególnych bibliotek, obecny stan i strukturę bibliotekarstwa polskiego oraz dominujące tendencje w procesach doskonalenia administracji państwowej i systemu zarządzania gospodarką narodową, należy przyjąć, że w ramach zintegrowanej ogólnokrajowej sieci bibliotecznej programowanie i sterowanie rozwojem bibliotek musi być racjonalnie podzielone między poszczególne ogniwa systemu zarządzania bibliotekami. Te kompetencje muszą być rozdzielone między trzy podstawowe ogniwa systemu: biblioteki, organy sterujące działalnością bibliotek w poszczególnych resortach oraz organ centralny do spraw bibliotek. Z jednej strony zasadą powinno być zachowanie samodzielności planowania ilości i jakości zadań przez biblioteki w ramach ustalonej dla nich specjalizacji, biblioteki bowiem dysponują najlepszymi informacjami o potrzebach swoich użytkowników. Z drugiej strony należy znacznie usprawnić metody centralnego programowania i sterowania sieciami bibliotek poszczególnych resortów oraz ogólnokrajową siecią biblioteczną.

38. Istniejące w poszczególnych resortach komórki administrujące resortowymi sieciami bibliotecznymi posiadają z reguły ograniczone możliwości działania. W rezultacie ich działalność nie zapewnia dostatecznej opieki nadzorowanym bibliotekom. Właściwi ministrowie powinni podjąć starania, zmierzające do wzmocnienia tych komórek oraz zapewnienia im warunków dla skutecznego działania.

Szczególnie ważne są następujące funkcje komórek resortowych:

- (1) wytyczanie głównych kierunków działania;
- (2) planowanie rozwoju ilościowego;
- (3) uzyskiwanie środków finansowych i rzeczowych dla bibliotek;
- (4) doskonalenie organizacji i zarządzania, form i metod pracy bibliotek danego typu;
- (5) umacnianie i ustalanie nowych powiązań funkcjonalnych pomiędzy bibliotekami sieci oraz bibliotekami a ośrodkami informacji i innymi instytucjami; w uzasadnionych przypadkach może to dotyczyć również powiązań formalnych;
- (6) regulowanie statusu formalnoprawnego bibliotek danego typu;
- (7) szkolenie i doskonalenie zawodowe pracowników bibliotek;
- (8) normowanie biblioteczne (np. normy zatrudnienia, normy zasobności księgozbioru dla danego typu bibliotek).

39. Na centralnym szczeblu ogólnokrajowym dla właściwego wytyczania i realizowania jednolitej polityki bibliotecznej Państwa jest konieczne powołanie centralnego organu do spraw bibliotek przy Ministrze Kultury i Sztuki. Jako wyspecjalizowany aparat wykonawczy

Ministra do spraw realizacji ustawy o bibliotekach organ ten powinien być odpowiedzialny za pełnienie funkcji programowania centralnego na poziomie ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, w ścisłej współpracy z resortowymi komórkami nadzorującymi sieci resortowe oraz Centrum INTE. Jego kompetencje powinny umożliwić skuteczne podejmowanie i regulowanie spraw istotnych dla bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej.

Do zadań tego organu powinno należeć:

- (1) określanie założeń jednolitej polityki bibliotecznej Państwa;
- (2) współpraca z organami zarządzania krajowego systemu informacji, zwłaszcza w zakresie integracji funkcjonalnej bibliotek i ośrodków inte;
- (3) określanie priorytetowych kierunków oraz inicjowanie, wspieranie i finansowanie badań;
- (4) rozwijanie inicjatywy legislacyjnej;
- (5) inicjowanie, wspieranie i finansowanie przedsięwzięć sprzyjających rozwijaniu form współpracy międzybibliotecznej i pogłębianiu integracji funkcjonalnej polskiego bibliotekarstwa;
- (6) podejmowanie przedsięwzięć służących modernizacji bibliotek i ich działań;
- (7) podejmowanie działań zapewniających dopływ niezbędnych środków rzeczowych do bibliotek, zwłaszcza zaś uruchamianie produkcji sprzętu i wyposażenia bibliotecznego;
- (8) współdziałanie w kształtowaniu warunków pracy i płacy bibliotekarzy, określanie ilościowych i jakościowych potrzeb w zakresie kwalifikowanej kadry bibliotecznej oraz współdziałanie w opracowywaniu planów nauczania w szkołach bibliotekarskich;
- (9) konsultowanie inicjatyw resortowych w sprawach bibliotecznych;
- (10) reprezentowanie interesów bibliotek wobec innych organów państwowych i instytucji społeczno-politycznych.

Sztabowy charakter organu i organizatorski typ jego prac będą sprzyjały, że niezbędne będzie zatrudnienie w nim stosunkowo nielicznego, lecz wysoko kwalifikowanego personelu o dużej sprawności organizatorskiej, wyposażenie w środki umożliwiające finansowanie przedsięwzięć, które — chociaż nieodzowne dla doskonalenia usług bibliotecznych — nie były dotychczas podejmowane, ponieważ przekraczało to możliwości poszczególnych bibliotek lub sieci. Nieodzowne będzie także korzystanie z szerokiej pomocy przede wszystkim ekspertów i konsultantów, a ponadto bibliotek i innych instytucji, zarówno przy opracowywaniu różnego rodzaju projektów i programów, jak i realizacji innych zadań.

40. W wyniku realizacji planowanych przedsięwzięć powstaną bar dziej sprzyjające warunki unifikacji i racjonalizacji metod pracy, wykorzystania uzdolnień pracowników, pogłębiania podziału pracy i specjali-

zacji, a tym samym bardziej ekonomicznego gospodarowania posiadanymi środkami.

Wzrost ilościowy i różnicowanie się zadań jakościowych bibliotek będą wymagały zmian w strukturach organizacyjnych, zwłaszcza większych bibliotek. Warunkiem optymalizacji będą odpowiednie kwalifikacje kadry kierowniczej w zakresie zarządzania oraz zorganizowania instytucji doradztwa organizacyjnego. Istotne również będzie tworzenie w największych bibliotekach niewielkich zespołów do prowadzenia badań metod pracy i ich usprawnienia. Uelastycznieniu struktur towarzyszyć musi doskonalenie dotychczasowych i stosowanie nowych metod i technik zarządzania, które w większym niż dotychczas stopniu muszą być dostosowane do realizacji celów i zadań bibliotek.

VII. BIBLIOTEKA NARODOWA

41. Będzie wzrastać rola Biblioteki Narodowej jako centralnej biblioteki Państwa. W szczególności Biblioteka Narodowa będzie rozwijać się jako:

⊗ księżnica narodowa, dysponująca całokształtem dokumentów polskich i Polski dotyczących;

⊗ ośrodek kształtowania koncepcji teoretycznych w sprawach rozwoju bibliotekarstwa w kraju, współuczestniczący w przygotowaniu bieżących założeń i realizacji polityki bibliotecznej Państwa;

⊗ ośrodek informacji, który uczestniczy w funkcjonowaniu krajowego systemu informacji poprzez prowadzenie centralnej informacji o dokumentach polskich i dotyczących Polski oraz o piśmiennictwie zagranicznym znajdującym się w zbiorach krajowych, a także współpracuje z międzynarodowymi systemami informacji;

⊗ instytucja naukowa w zakresie szeroko pojętej nauki o książce i nauki o informacji.

42. Biblioteka Narodowa jako księżnica narodowa musi uzyskać maksymalną pomoc w dążeniu do osiągnięcia kompletności krajowej produkcji bieżącej dzięki skrupulatnemu i terminowemu nadsyłaniu przez drukarnie i wydawców egzemplarzy sygnałnych wszystkich publikacji wydanych różnymi technikami, nawet w najniższych nakładach, a także materiałów audiowizualnych. Księżnica narodowa powinna również dążyć do kompletnego gromadzenia światowej produkcji poloników zagranicznych. W ten sposób Biblioteka Narodowa będzie mogła udostępnić użytkownikom krajowym i zagranicznym każdy dokument polski.

Biblioteka Narodowa przystąpi również do systematycznego rejestrowania rzadkich i cennych dokumentów polskich znajdujących się za granicą. Działalność ta rozszerzy informację o ich lokalizacji oraz ułatwi ewentualne uzyskanie dzieł (oryginałów lub kopii), których nie ma w kraju.

Gromadzenie zagranicznych publikacji informacyjnych, prac podstawowych na temat historii i stanu badań naukowych w poszczególnych krajach oraz dokumentów dotyczących szeroko pojętej nauki o książce i nauki o informacji umożliwi Bibliotece Narodowej pełnienie funkcji

uniwersalnego informatorium, a także warsztatu do badań w różnych dyscyplinach naukowych, zwłaszcza księgoznawstwa i nauki o informacji.

Cały zasób Biblioteki Narodowej, stanowiącej skarbnicę piśmiennictwa polskiego, wymaga szczególnie pieczołowitej opieki konserwatorskiej. Konieczne jest stworzenie warunków, by możliwie najszybciej można było powołać w Bibliotece centralną pracownię konserwacji zbiorów bibliotecznych, która — oprócz usług dla samej Biblioteki — prowadziłaby prace doświadczalne oraz była ośrodkiem metodyczno-szkoleniowym dla całej sieci bibliotecznej.

43. Biblioteka Narodowa będzie ściśle współpracowała z centralnym organem do spraw bibliotek w przygotowaniu założeń bieżącej polityki bibliotecznej oraz udzieli mu pomocy w ich realizacji. Będzie uczestniczyła w kształtowaniu krajowej polityki gromadzenia zbiorów, zwłaszcza w przygotowaniu planu specjalizacji zbiorów i tworzeniu układu centralnych bibliotek. Będzie pomagać centralnemu organowi do spraw bibliotek w przygotowaniu nowych zasad opracowania zbiorów. Powinna wreszcie być ośrodkiem metodycznym w zakresie organizacji bibliotek dla całej sieci bibliotecznej. W ten sposób będzie przyczyniać się do doskonalenia pracy polskich bibliotek.

44. Biblioteka Narodowa jako jeden z głównych ośrodków informacji w kraju prowadzi centralne prace bibliograficzne. Jako jedyna w Polsce rejestruje całą krajową produkcję wydawniczą i polonika zagraniczne i publikuje odpowiednie serwisy informacyjne (bibliografia narodowa, urzędowa statystyka wydawnicza) oraz prowadzi ogólnokrajowe centralne katalogi książek i czasopism zagranicznych gromadzonych w zbiorach polskich. Znaczenie tych prac dla przepływu informacji w kraju oraz informacji o dokumentach polskich dla zagranicy będzie stale wzrastało. Usprawnienie ich oraz techniczne warunki współpracy z systemami międzynarodowymi wymagają wprowadzenia elektronicznej techniki obliczeniowej oraz innych nowych metod pracy. Do realizacji tych celów Biblioteka Narodowa powinna uzyskać maksymalną pomoc.

Poważnym zadaniem Biblioteki Narodowej jest opracowywanie i publikowanie polskiej bibliografii retrospektywnej, stanowiącej główne źródło informacji bibliograficznej dla prac historycznych w zakresie różnych dyscyplin naukowych oraz podstawę do retrospektywnych bibliografii specjalistycznych. Wymaga przyspieszenia wydanie *Bibliografii Polskiej 1901—1939*, której oczekuje cały świat polskiej nauki. W tym celu należy udzielić Bibliotece wszechstronnej pomocy.

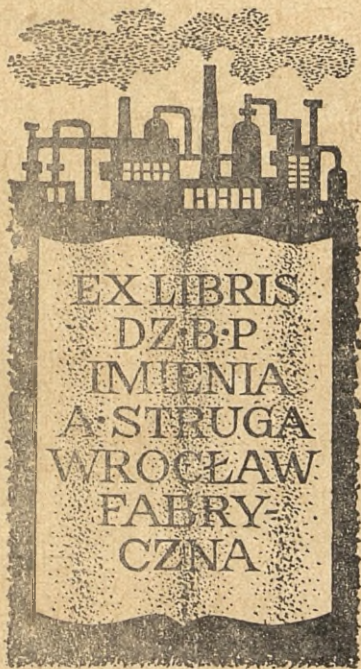
Biblioteka Narodowa będzie prowadziła w dalszym ciągu działalność normalizacyjną i unifikacyjną — co ma podstawowe znaczenie dla przepływu informacji w kraju oraz dla wymiany danych między systemami krajowymi i zagranicznymi.

45. Biblioteka Narodowa będzie rozwijała badania dotyczące historii książki i jej roli w kulturze polskiej, czytelnictwa różnych grup społecznych oraz funkcjonowania bibliotek. Przedmiotem jej badań będą także różne aspekty nauki o informacji oraz teoria i metodyka bibliografii.

Biblioteka Narodowa jako główna instytucja naukowa w zakresie szeroko pojętej nauki o książce powinna stale doskonalić warsztat naukowy niezbędny do badań oraz prowadzić działalność metodyczną w tej dziedzinie.

46. Realizacja tych rozległych zadań będzie w pełni możliwa dopiero w nowym gmachu Biblioteki Narodowej. Uznanie tej budowy przez Rząd jako inwestycji o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej zostało przyjęte przez całe społeczeństwo z wielkim uznaniem. Realizacja jednak tej inwestycji przebiega zbyt powoli i odbiega od tempa analogicznych inwestycji w kraju. Postuluje się przeto, aby udzielić jej realizatorom jak największej mocy i opieki, by znacznie skrócić cykl budowy.

Cena zł 5.—

INDEKS 35451/35262

Adres redakcji i administracji: Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.
Zakład Graficzny Biblioteki Narodowej, Zam. 133/77. Papier druk. sat. V kl. 65 g B/1.
Obj. 2 ark. druk., 2 ark. wyd., nakł. 8200, F-11.